

Pozice vzdělání v procesu integrace imigrační skupiny

Dana Bittnerová

Proces integrace – včleňování imigračních skupin do makrostruktur hostitelské společnosti lze sledovat na základě analýzy nejrůznějších aspektů jejich života. Výrazně se procesy adaptace a integrace ukazují ve změnách vztahu imigrační skupiny ke vzdělání. Vůle změnit své hodnotové orientace ve vztahu ke vzdělání, stejně jako tempo těchto přeměn, závisí pak nejen na výchozích charakteristikách skupiny a na celospolečenském kontextu, který určuje majoritní – hostitelská společnost (většinou stát). Stejně důležité jsou i konkrétní společenské a ekonomické podmínky lokality (obce), v nichž se imigrační skupina po svém příchodu ocitá a v nichž prožívá následující léta vymezená její skupinové adaptací a integrací.

Ve svém příspěvku se tedy chci zaměřit na otázku: Jak konkrétní společenské a ekonomické podmínky lokality ovlivnily vztah ke vzdělání dvou komunit původně z jedné imigrační skupiny? Tedy řečeno jinak: Jak a proč došlo k odlišnému postoji ke vzdělání jako prostředku pro nalezení svého místa v společenské hierarchii obce a regionu? Zvolenou otázku budu řešit na příkladu reemigrační skupiny Slováků z Rumunska (= rudohorští Slováci),¹ která se po druhé světové válce (v letech 1946–49) usadila v obcích pohraničí českých zemí.²

¹ Etnografickou skupinou Slováků z Rumunska se zabývala celá plejáda badatelů. Práce vyšlé do roku 1984 zahrnuje bibliografie Salzmanna, Z.: *Bibliografika k dějinám Slováků a Čechů v Rumunsku. Slovinci v zahraničí*, 11, 1985, s. 181–212. Novější literatura je pak např. obsažena ve studii Bittnerová, D.: *Slovenští reemigranti z rumunského Rudohorí*. In: Tomaszewski, J. – Poláčková, Z. – Bittnerová, D. – Jurová, A.: *K problémům minorit. Studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Ústav pro soudobé dějiny, Praha 1999*, s. 100–103.

² Problematikou reemigrace z Rumunska a z jihovýchodní Evropy se zabývali: Nosková, H., Váchová, J.: *Reemigrace Čechů a Slováků z Jugoslávie, Rumunska a Bulharska, (1945–1954). Studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Ústav pro soudobé dějiny, Praha 2000*; Vaculík, J.: *Reemigrace a usídlování rodin rumunských Slováků v pohraničí českých zemí v letech 1946–1949. Zpravodaj KSVI ÚEE, 1987, č. 5, s. 55–81.*

Život Slováků v Rumunsku před příchodem do Československa byl blízký osudu řady jiných etnik, které se v 18. a ještě v průběhu první poloviny 19. století podílely na osidlování Balkánu.³ Na přelomu 18. a 19. století využila také řada slovenských rodin nabídku vrchnosti a opustila domov, aby se v novém místě pokusily začít nový, ekonomicky úspěšnější život. V rumunském Rudohoří tak vznikly etnicky homogenní obce, v nichž noví osadníci navázali na svůj výchozí způsob života. Rustikální charakter osídlení a ekonomika se za 150 let života v rumunském Rudohoří jen málo měnily. V době odchodu do Československa si Slováci uchovali svůj jazyk, živou tradiční lidovou kulturu, způsob života odvozeného a závislého na rytmu zemědělského roku.⁴ V této struktuře pak hodnota vzdělání nezaujímalá významné místo. Vzdělání lidé – farář, úředníci či zaměstnavatelé při sezónních pracích, se kterými se Slováci v rumunském Rudohoří setkali, nepatřili do jejich sociální skupiny. Jejich výjimečné postavení vnímali en blok jako dané – nedosažitelné a vylučující. Nemohli tedy ve vzdělání ještě spatřovat „propustku“ do vyšších společenských vrstev. Vzdělání tedy nejen podceňovali, ale často i ignorovali. Do Československa přijížděli z větší části negramotní, nevyučení.

Naopak vývoj vzdělanosti v českých zemích odpovídal trendům středoevropským a západoevropským. Autochtonní obyvatelé českých zemí pokládali v době příjezdu svých nových spoluobčanů základní vzdělání za samozřejmost. Střední a vyšší školy pak byly v jejich představách předpokladem lepšího pracovního uplatnění a v návaznosti na ně i prostředkem postoupení v hierarchii společnosti.

Setkání těchto dvou koncepcí vztahu ke vzdělání pak podpořil mezietnický a meziskupinový kulturní konflikt mezi rudohorskými Slováky a českými obyvateli obcí. Postavil rudohorské Slováky logicky na nejnižší vzdělanostní stupeň a tedy i na nejhůře společensky hodnocenou pozici v obci. Otevřený školský systém československého státu byl pro rudohorské Slováky potenciální nabídkou, jak změnit svůj ekonomický i společenský status v rámci obce i v rámci společnosti jako takové.

Tato možnost se otevřela také rudohorským Slovákům ve dvou námi sledovaných obcích, ve vesnické lokalitě Hošice a městysu Přimdě. Obě obce

³ Sirácky, J.: *Stáhovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*. Bratislava 1966.

⁴ Michalčáková, E.: *Stáhovanie Slovákov do Sedmohradka a spôsob ich života*. *Slováci v zahraničí*, 6, 1980, s. 159–178; táž: *Vnútorná kolonizácia Sedmohradského rudohoria slovenským obyvateľstvom (1835–1918)*. *Slováci v zahraničí*, 7, 1981, s. 176–183; táž: *Zvyky a obyčaje Slovákov v Bihore (3. časť)*. *Slováci v zahraničí*, 8, 1982, s. 107–114; táž: *Zvyky a obyčaje Slovákov v Bihore*. *Slováci v zahraničí*, 13, 1987, s. 172–181.

jsou v tachovském okrese západních Čech a katastrálně spolu sousedí, i když je přímo nespojuje žádná silnice. Přesto ekonomika i společenská situace byly v obou obcích diametrálně odlišné – ve výchozím okamžiku příchodu skupin i v následujícím vývoji let 1947–1990.⁵ V průběhu těchto let pak budu sledovat vývoj vztahu ke vzdělání obou skupin.

Analýzovaná data o úrovni a vztahu ke vzdělání ve sledovaných obcích vycházejí ze tří zdrojů. Základem se staly údaje zachycené ve sčítacích arších Sčítání obyvatelstva v letech 1950,⁶ 1970,⁷ 1980⁸. (Materiály za rok 1960 byly bohužel skartovány, primární data sčítání z roku 1991 nejsou s ohledem na změnu strategie v zacházení s osobními údaji obyvatelstva zpřístupněny ani badatelům.) Druhým zdrojem se stala data z církevních i civilních matrik – knih narozených a knih manželství z let 1946–1990.⁹ Třetí typ údajů pak pochází ze zjištění terénního výzkumu, který v obcích probíhal v letech 1988–1990.

První ze zmiňovaných obcí – Hošťka byla a je komunikačně izolována od okolního světa. K této izolovanosti geografické se pak přidružila i izolovanost společenská. Neatraktivnost obce při osidlování pohraničí způsobila, že jedinými osídlenci, kteří se v obci natrvalo usídlili, byli právě rudohorští Slováci.¹⁰ Ti zaujali v obci téměř 80% většinu. Na nich ležela ekonomika obce, orientovaná na horské zemědělství a lesnictví. Většina, kterou zaujímali, jim zároveň zajistila určující postavení ve společenském životě obce. Tedy i když byli rudohorští Slováci v době svého příchodu do obce nevzdělaní – negramotní a vesměs nevyučení, jejich početní převaha i charakter zaměstnání, který se v obci nabízel, eliminovaly pocit rudohorských Slováků, že jejich vzdělání je v kontextu společnosti, do níž přisedlili, neadekvátní.

Situace v sousedním městysi Přimdě byla zcela odlišná. Tato obec dříve patřila k jednomu ze správních center oblasti. Ležela na komunikačně

⁵ Bittnerová, D.: c.d., s. 45–104.

⁶ SÚA Praha: Sčítací operáty, NSL 1950, Hošťka, Přimda, okr. Tachov.

⁷ SÚA Praha: Sčítací operáty, SO 1970, Hošťka, Přimda, okr. Tachov.

⁸ SÚA Praha: Sčítací operáty, SO 1980, Hošťka, Přimda, okr. Tachov.

⁹ MÚ Tachov: Kniha manželství MNV v Tachově 1969–1970; Kniha manželství MNV v Tachově 1972–1973; Kniha manželství MNV v Tachově 1973–1974; Kniha manželství MNV v Tachově 1986–1988;

OU Hošťka: Kartotéka přítomného obyvatelstva, OVV;

OU Přimda: Taufmatrik Fraumberg 1926–1949; Matrika narozených na Přimdě 1950–;

Traunungsbuch Fraumberg 1924–1949; Kniha manželství MNV na Přimdě 1949–1988;

Kniha manželství MNV na Přimdě 1988; Geburts-und Taufbuch 1939–1949; Kniha narození MNV Hošťka 1950–; Traunungs-buch Hesselsdorf 1936–1949.

¹⁰ Bittnerová, D.: c.d. s. 60

velice výhodném místě (hlavní tah k hraničnímu přechodu). Tomu pak odpovídala nejen struktura ekonomiky, ale i zájem osídlit obec. Čeští osídlenci zaujímali 60% většinu. (Rudohorští Slováci se podíleli na počtu obyvatel obce 36 %).¹¹ Z hlediska vzdělání měli Češi plnou vzdělanostní strukturu (tedy byli vysokoškoláky, středoškoláky, vyučenými i se základním vzděláním) tak, aby využili pestrou nabídku zaměstnání v obci. Rudohorské Slováky pak právě pro jejich nevzdělanost zařadili na nejnižší pozici v ekonomické i společenské struktuře obce. Z jejich pohledu byly rudohorští Slováci nejen kulturně odlišní, ale navíc nic neuměli (byli nekvalifikovaní).

Zatímco v Hošťce rudohorští Slováci plně nepocítili společenský odsudek své kultury – své odlišnosti – tedy i své negramotnosti a nekvalifikovanosti ze strany Čechů, jejich krajané v Příruďe se s negativním přijetím nových sousedů vyrovnat museli. Tento počáteční rozdíl v pohledu na nevzdělanost rudohorských Slováků ze strany Čechů nastartoval u obou sledovaných skupin odlišný vývoj vzdělanostní struktury a vztahu ke vzdělání.

Hošťka

Izolace Hošťky byla nadále určující. Absence konkurenčních kulturních vzorů a tedy společenská a do jisté míry i ekonomická soběstačnost komunity v padesátých letech neměnila vztah rudohorských Slováků ke vzdělání. Profese, ve kterých se uplatňovali, přímo nevyžadovaly školní poznatky. V několika mimořádných případech, v důsledku specifičnosti situace v obci (v důsledku nedostatku pracovních sil a společensko-mocenského rozložení trvale bydlícího obyvatelstva) byla vyzdvižena zkušenost pracovníka nad malé školní vědomosti (např. vedoucí pohostinství vykonával svoji profesi pouze s absolutoriem kursů trivia pro dospělé, spisovou agendu za starostu vykonávala česká úřednice).

Zásah ovšem přišel zvenčí. Nejprve povinná školní docházka závazná pro všechny děti od 6 do 15 let věku postupně zvyšovala stupeň vzdělání v komunitě. Školní výuka na jedné straně otevírala mladé generaci možnost seznámit se s realitou za „oponou“ vlastní skupiny, na straně druhé však školní vzdělávání nadále v ekonomice jakož i v hierarchické struktuře společnosti obce mladí využít nemohli.

Postoj ke vzdělání přehodnocovali rudohorští Slováci z Hošťky až v okamžiku státní politiky trvalého zvyšování kvalifikace především v dělnic-

¹¹ Tamtéž, s. 58–59.

kých profesích. Od konce 50. let povinně nastupovaly děti z rodin rudo-horských Slováků do učení, a to nejen chlapci, ale také dívky. Cílené prohlubování kvalifikace vedlo zpočátku chlapce výhradně do učebních oborů vhodných pro ekonomiku obce, dívky do učení v nejbližším podniku. Vedle ekonomického hlediska stejně důležité bylo i hledisko společenské. Učňovské školy si mladí Slováci vybírali kolektivně, s ohledem na své sousedy a příbuzné (chlapci se učili v podnicích zaměřených na zemědělskou výrobu, dívky v textilní továrně).

Zvyšování vzdělání se ovšem zatím nepromítlo výrazně do života rudo-horských Slováků v Hoštce. V průběhu první a druhé třetiny 60. let se většina mladých mužů po vyučení vracela do obce, kde přijímala stejná místa, jaká zaujímal jejich starší krajané, mladé ženy se po narození prvního dítěte pak zcela vzdávaly své profese a nastupovaly na místa nekvalifikovaných pomocných zemědělských dělnic. Podle jejich chování tedy kvalifikace ještě nebyla plně oceňovanou a využívanou hodnotou, i když si byli již vědomi výhody vyššího příjmu pro kvalifikované pracovníky.

Společenské otevírání se komunity rudo-horských Slováků v Hoštce české společnosti regionu, které provázelo vývoj skupiny od konce 60. let 20. století, se promítlo i do roviny vzdělání. Nyní mladí lidé hledali svoji specializaci především podle svých představ, utvářených na základě zkušeností jejich starších sourozenců. Při výběru se však nadále orientovali na obory učňovského školství. Jejich vizí bylo stát se kvalifikovaným dělníkem v zajímavém oboru. Svoji vzdělávací kariéru tedy již neplánovali výhradně podle vzoru svých příbuzných a sousedů. Spektrum učebních oborů, které si vybírali, se tak rozšířilo, i když nadále převažovaly specializace orientované na zemědělství, lesnictví, stavebnictví a textilní průmysl. (Některým pak volba „netradičního“ dělnického oboru umožnila trvale se osvobodit od komunity.) Uvolnit závislost na výchozí komunitě chtěli i ti, co zůstali. Proto se rozhodli pracovat výhradně ve své specializaci. Toto rozhodnutí ovlivnilo především chování dívek, které mohly svoji profesi realizovat ve většině případů jen mimo domovskou obec. Ony první se trvale stávaly členy i jiné než pouze vlastní komunity. V novém prostředí se pak seznamovaly i s dalšími možnostmi uplatnění, které garantoval vzdělávací systém.

Snad právě proto to byly první dívky, které v polovině 70. let začaly studovat na středních školách. Na konci tohoto desetiletí se k nim přidali i chlapci. Ovšem zatímco dívky si hledaly obory, které by jim zajistily prestižní postavení ve společnosti (zdravotní sestra, učitelka-vychovatelka)

s možností práce i mimo obec, chlapani se opět zaměřili na střední zemědělské školy, s vizí zůstat v obci. „Objevení“ středního školství zůstalo maximem ve vzdělávací kariéře potomků rudohorských Slováků i v letech osmdesátých. Matky a otcové, kteří kvalifikaci nezískali či ji absolvovali v letech šedesátých pro forma, vzdělání plně nedoceňovali. Vážili si kvalifikovaných dělnických profesí, ovšem dosud nevytvářeli dostatečně podnětné prostředí, aby své děti směřovali na vysoké školy. Stejně tak se i většina mladých Slováků v obci nedokázala orientovat ve vzdělávacím systému a využít ho k dalšímu postoupení v hierarchii společnosti. Jejich ambicí byl dobře zvolený učební obor či střední škola, které by jim ve svém důsledku umožnily zůstat v obci, pracovat v ní nebo pravidelně dojíždět za prací a nezpřetrhat vazby lokální a rodinné. Zvolená hranice vzdělání integrovala sice členy komunity do české společnosti, avšak současně podporovala společenskou stabilitu výchozí lokální imigrační skupiny.

Přimda

Vývoj vztahu ke vzdělání rudohorských Slováků, žijících v sousední Přimdě, předznamenal na jedné straně kulturní konflikt mezi nimi a českými sousedy. Na straně druhé jej ovlivnilo prakticky okamžité navázání příbuzenských vazeb s mladými Čechy, kteří dočasně pobývali v regionu (vojáci). Rozpor vyplývající ze vstřícného postoje jedněch a odmítavého hodnocení druhých motivoval již v první polovině 50. let mladé rudohorské Slováky k dodatečnému získávání kvalifikace. Snaha přesvědčit Čechy o vlastních schopnostech a zároveň českými příbuznými zprostředkovaná představa o společenské hierarchii profesních specializací pomohla rudohorským Slovákům rychle se zorientovat a hledat společensky atraktivní i finančně dobře oceněné obory. S ohledem na jejich dosavadní školení však mohli volit pouze ze škály dělnických profesí. Pestrá nabídka pracovních míst v obci stejně jako poměrně dobré spojení s okolními lokalitami podpořily jejich záměry. Ve srovnání s Hošťkou pak svoji cestu za dosažením kvalifikace a tedy svoji cestu vzestupu hledali individuálně.

Velmi záhy, již v druhé polovině 50. let, mladí rudohorští Slováci zjistili, že prostřednictvím své specializace se mohou osvobodit od své skupiny. Ověřili si, že v novém prostředí je to právě vzdělání, byť dosud v dělnickém oboru, které jim umožní nejen žít mimo vlastní rudohorskoslovenskou komunitu i mimo obec, ale také získat v novém prostředí společenské ocenění. Volili tedy záměrně vzdělání v dělnické profesi daleko od obce

a tedy často i v oboru vzdáleném ekonomice obce. Cílevědomě tedy prostřednictvím vzdělání nastupovali samostatnou cestu integrace.

Poznatek, že vzdělání je prostředkem k získání společenské prestiže, pak předali mladí lidé i svým rodičům – generaci vesměs negramotných pomocných dělníků. I v nich byl pocit hořkosti ze společenského odmítnutí českými sousedy a vůle je přesvědčit o vlastní hodnotě. Proto již v 60. letech oni i starší sourozenci vedli mladé rudohorské Slováky ke studiu na středních školách. Studium dospívajících dětí se pro starší generaci stalo otázkou společenské prestiže, a to nejen ve vztahu k Čechům, ale i v rámci vlastní komunity. Vztah mladých Slováků ke vzdělání byl pak formován právě v tomto duchu. Zajímavé je, že nyní se výběr střední školy přibližoval realitě ekonomického života obce. Mladí volili obory, které znali. Tento postoj ve svém důsledku ovlivnil změnu v pohledu na vzdělání. K aspektu společenské prestiže se začala pojít představa o vzdělání jako o nutné, žádoucí strategii pro získání odbornosti ve zvoleném povolání. Tedy nejen společenská prestiž, nýbrž i vůle kultivace vlastní osobnosti začala být hodnotou, hodnotou ostře vnímanou v kontextu vlastního osobního sebeocení a seberealizace.

Rychlé pronikání a využívání vzdělávacího systému státu pak v druhé polovině 70. let dalo komunitě první vysokoškoláky, byť nejprve z potomků z etnicky smíšených manželství (kde ovšem český partner měl nejvýše maturitu). Svoji připravenost pokračovat ve studiu na vysoké škole prokázaly opět nejprve dívky a až poté mladí muži. Mnozí z nich rozhodně volili svoji vzdělávací kariéru s ohledem na vlastní představu budoucího uplatnění. Byli však i tací, kteří zůstávali v zajetí společenských aspirací rodičů a ztotožňovali se s nimi. Jejich motivací nebyl zájem o studijní obor, ale nadále touha po zvýšení společenské prestiže.

V 80. letech pokračoval nastoupený trend. Komunita rudohorských Slováků a jejich potomků v Přimdě využívala vzdělávací systém státu podle osobních zájmů a schopností svých členů. Čím dále zřetelněji ti, kteří vyrůstali v obci, si hledali vzdělávací kariéru, aby mohli i v obci zůstat. Tím se ovšem ve svém důsledku zřekli možnosti aspirovat na zařazení se do akademických struktur společnosti. Vysokoškolské vzdělání bylo dosud orientováno na užití v praxi zemědělské, lesní či průmyslové výroby a v základním školství.

Vývoj vztahu ke vzdělání v obou sledovaných obcích byl jednoznačně ovlivněn konkrétní společenskou situací v té které lokalitě. Změna vztahu

ke vzdělání v Hošťce byla vyvolána zvění, z iniciativy státu zvyšovat vzdělání obyvatelstva. Proto se mladým lidem nedostávalo výrazné podpory ze strany rodičů a svoji cestu hledali pomalu, návazně na proměny společenské struktury vlastní komunity. Vzdělání se stalo především prostředkem pro naplnění vlastní profesní kariéry. Naopak v Přimdě vůle získat vyšší vzdělání vznikla z vlastní iniciativy členů komunity jako odpověď na přezíravý postoj českých sousedů. Rychlé zorientování se v možnostech, které nabízel vzdělávací systém, umožnilo staré i mladé generaci rudohorských Slováků posilovat vlastní společenskou prestiž. Pojetí vzdělání jako prostředku hierarchizace společnosti pak opustili potomci Slováků z rumunského Rudohoří v okamžiku, kdy dosáhli na vysokoškolské vzdělání. Otázku vzdělání přijali jako otázku osobní profesionalizace.

Tab. 1: Etnické složení obce Hošťka v letech 1950,1970 a 1980

– v procentech.

rok	rudohorští Slováci	Češi	Slováci	Němci	ostatní	celkem
1950	77,10	12,22	3,82	3,43	3,43	(n= 262) 100
1970	77,89	15,83	2,26	1,26	2,76	(n= 398) 100
1980	73,43	23,28	2,69	0,30	0,30	(n= 335) 100

Pramen: Sčítací operáty. SÚA Praha, NSL 1950, Hošťka okr. Tachov; SO 1970, Hošťka, okr. Tachov; SO 1980, Hošťka, okr. Tachov.

Tab. 2: Etnické složení obce Přimda v letech 1950,1970 a 1980

– v procentech.

rok	rudohorští Slováci	Češi	Slováci	Němci	ostatní	celkem
1950	36,28	60,78	–	0,98	1,96	(n= 204) 100
1970	39,75	49,68	4,49	4,80	1,28	(n= 312) 100
1980	26,93	66,85	2,93	2,38	0,91	(n= 546) 100

Pramen: Sčítací operáty. SÚA Praha, NSL 1950, Přimda, okr. Tachov; SO 1970, Přimda, okr. Tachov; SO 1980, Přimda, okr. Tachov.

Tab. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání mladých lidí z rodin rudohorských Slováků podle pohlaví a roku narození – v procentech.

Hoštka, muži:

rok narození	1940-1945	1946-1950	1951-1955	1956-1960	1961-1965
bez vzděl.	7,14	-	-	-	-
ZŠ	21,43	28,5	26,1	8,0	-
vyučen	71,43	78,5	65,2	92,0	91,7
SŠ	-	-	8,7	-	8,3
VŠ	-	-	-	-	-

Hoštka, ženy:

rok narození	1940-1945	1946-1950	1951-1955	1956-1960	1961-1965
bez vzděl.	16,7	-	-	-	-
ZŠ	83,3	23,8	214,3	18,2	-
vyučen	-	42,8	61,9	81,8	62,5
SŠ	-	9,6	23,8	-	37,5
VŠ	-	-	-	-	-

Přimda, muži:

rok narození	1940-1945	1946-1950	1951-1955	1956-1960	1961-1965
bez vzděl.	20,0	-	-	-	-
ZŠ	-	27,3	13,3	-	-
vyučen	80,0	63,6	80,0	83,3	60,0
SŠ	-	9,1	6,7	16,7	20,0
VŠ	-	-	-	-	20,0

Přimda, ženy:

rok narození	1940-1945	1946-1950	1951-1955	1956-1960	1961-1965
bez vzděl.	-	6,2	-	-	-
ZŠ	44,4	18,8	-	-	-
vyučen	44,4	62,5	76,5	40,0	75,0
SŠ	11,4	12,5	17,6	40,0	-
VŠ	-	-	5,8	20,0	25,0

Pramen: Viz pozn. 6-10.

Literatura

- Auerhan, J.: *Čechoslováci v Jugoslávii, v Rumunsku v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha 1921.
- Bittnerová, D.: Slovenští reemigranti z rumunského Rudohoří. In: Tomaszewski, J. – Poláčková, Z. – Bittnerová, D. – Jurová, A.: *K problémům minorit. Studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny 1999, s. 45-104.
- Bittnerová, D.: Sňatečnost a manželské partnerství etnické diaspory 1947-1990 v Čechách. *Český lid*, 82, 1995, s. 19-32.
- Dvořák, J.: Vztahy Čechů a Slováků na území bývalého Českobudějovického a Jihočeského kraje v letech 1948-1967. In: *Česko-slovenská historická ročenka*, 1998, s. 117-121.
- Fojtík, K. (ed.): *Etnické procesy v nově osídlených oblastech na Moravě*. Brno, ÚEF ČSAV 1986.
- Gellner, A.: *Národy a nacionalismus*. Praha, Hříbal 1993.
- Haišman, T. – Heroldová, I. – Matějová, V.: Stabilizace, společenská a kulturní integrace obyvatelstva pohraničních obcí v jižních Čechách a na Severní Moravě (Benešov nad Černou, o. Český Krumlov, Branná, o. Šumperk). *Český lid*, 70, 1983, s. 11-34.
- Hamaš, Ľ.: Z dejín Slovákov v Rumunskej socialistickej republike. *Slováci v zahraničí*, 2, 1974, s. 107-129.
- Heroldová, I.: Příklad Sloveských reemigrantů do českých zemí. *Český lid*, 73, 1986 s. 202-234.
- Heroldová, I.: Slovenští reemigranti z rumunského Rudohoří. *Český lid*, 70, 1983, s. 55-57.
- Heroldová, I. – Vančík, F.: Vytváření domova v novoosídlené pohraniční vesnici. *Český lid*, 42, 1955 s. 193-200.
- Kaplan, K.: *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha 1990.
- Krátký, Č.: O vzniku sbírky tradičních lidových písní slovenských přesídlenců z Rumunska. *Český lid*, 42, 1955 s. 271-280.
- Loewenstein, B.: My a ti druzí. *Sociologický časopis* 31, 1995, s. 187-200.
- Michalčáková, E.: Sťahovanie Slovákov do Sedmohradska a spôsob ich života. *Slováci v zahraničí*, 6, 1980, s. 159-178.

- Moravcová, D.: K zákonitosti vyrovnávání přistěhovalecké skupiny s českou společností. (Pohraničí 1946–1990) In: *Češi v cizině*, sv. 6, 1992, s. 53–57.
- Moravcová-Bittnerová, D.: K otázce konstituování znaku jako prostředku identifikace etnografické skupiny. (Slovenští reemigranti z rumunského Rudohoří). *Ethnologica Europea Centralis*, 3, 1996, s. 23–30.
- Navrátilová, A.: K úloze obřadní kultury rumunských Slováků v integračním procesu novosídlenecké obce. *Český lid*, 70, 1983, s. 76–82.
- Nosková, H. – Váchová, J.: *Reemigrace Čechů a Slováků z Jugoslávie, Rumunska a Bulharska. (1945–1954). Studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, Praha, Ústav pro soudobé dějiny 2000.*
- Nosková, H.: Slováci zo Sedmohradského Rudohoria presídlení do západných Čiech a ich kalendárny zvykoslovný cyklus v priezere uplynulých štyridsiatic rokov. *Slováci v zahraničí*, 17, 1991, s. 36–48.
- Nosková, H.: Slováci zo sedmohradského Rudohoria v západných Čechách. *Slováci v zahraničí* 18–19, 1993, s. 87–97.
- Nosková, H.: Slovenští a čeští reemigranti z Rumunska v českých zemích 1948–1950. In: *Česko-slovenská historická ročenka*, 1998, s. 111–116.
- Robek, A.: Integrační a desintegrační tendence malé etnické skupiny. *Slovenský národopis*, 31, 1983, s. 487–492.
- Salzmann, Z.: Bibliografia k dejinám Slovákov a Čechov v Rumunsku. *Slováci v zahraničí*, 11, 1985, s. 181–212.
- Siráčky, J.: *Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*. Bratislava 1966.
- Slezák, I.: *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 1978.
- Sulitka, A.: Slovenskí reemigranti z Rumunska a ich miesto v českej majoritnej spoločnosti v pohraničí. *Zpravodaj KSVI ÚEF*, 1986, č. 3, s. 101–110.
- Vaculík, J.: K reemigraci a usídlování Slováků z Rumunska v pohraničí českých zemí v letech 1946–1949. *Slováci v zahraničí*, 13, 1987, s. 92–109.
- Živná, C.: Příbuzenské vztahy a jejich úloha v životě slovenských reemigrantů z Rumunska. *Sborník Okresního muzea v Tachově*, 14, 1981, s. 12–22.

The Role of Education in the Process of the Integration of an Immigration Group

Dana Bittnerová

The text observes the process of integration–inclusion of immigration groups into macrostructures of the host society following the example of changes in the approach of an immigration group to education. There was the question of primary priority: How did specific social and economic conditions of a locality influence the approach to education in two communities emerging from a group which was originally only one? The analyzed immigration group was provided by Slovaks from Romania who resettled a number of villages of the Czech borderland after World War Two (in 1946–1949).

The Slovaks had lived in Romania continually for 150 years. In the isolation of ethnically homogeneous, agricultural villages they preserved their language, a traditional, distinctive folk culture and their way of life. In this structure the value of education did not assume any significant place. The Slovaks who arrived in Czechoslovakia were largely illiterate and unskilled.

By contrast, the development of education in the Czech Lands was consistent with central and west European trends. Basic education was taken for granted. Secondary and higher education was regarded by Czechs as a precondition of a better career in work and in conjunction with it a means of advancing on the social ladder.

The encounter of these approaches to education was enhanced by an inter-ethnic and inter-group cultural conflict between Slovaks from Romania and the Czech population of the villages. Logically, it placed Slovaks from Romania on the lowest educational degree, which involved the poorest social position in the village, as evaluated locally. The open school system of Czechoslovakia was for the Rudá hora Slovaks a potential offer for changing their economic as well as social statute.

This opportunity was also provided to Slovaks from Romania in two specific places. Although the two localities are adjacent, the economy and social situation in them—a village and a small town—were diametrically opposed, not only at the time of their arrival, but also in subsequent years, which were observed—between 1947 and 1990.

The analyzed data on the achieved level of and approach to education in the considered localities were based on three sources: the population censuses taken in years 1950, 1970, and 1980; church and civilian registers from 1946–1990; and a field research conducted in the localities in 1988–1990.

In the first places under consideration Slovaks from Romania made up a majority of population, which they maintained even in subsequent years. Social isolation was reflected in professional self-sufficiency of the village. The situation in the neighboring small town was quite different. The majority was made up by Czechs of all types of professions and degrees of education. Due to their poor education

Slovak settlers from Romania were placed in the competition to the lower position in the locality in economic as well as social terms. While in the former village Slovaks did not fully feel the social contempt by Czechs due to their culture – their distinctiveness – which involved illiteracy and a lack of skills, their fellow counterparts in the neighboring small town had to come to terms with negative acceptance by their new neighbors. The initial difference in the look at the Slovaks' poor education on the part of Czechs triggered in both observed groups a different development of the educational structure and approaches to education. Subsequently it caused Slovaks from Romania from both localities to adopt differing approaches to education. The change in the approach to education in the former locality (village) was prompted from outside, from the government's effort to enhance the educational level of the population. This is why young people lacked any major backing from their parents. They were searching for their way slowly, depending on the transformation of social structure of their own community. Education chiefly became a means of fulfilling their own professional career, for which apprenticeship in a specific field was sufficient.

By contrast, in the neighboring small town the effort to acquire better education was prompted by the own initiative of the community members as a reply to the contemptuous attitude of Czech neighbors. A rapid orientation in the opportunities offered by the educational system made it possible for both the old and young generations of Slovaks to enhance their own social prestige. The approach to education as a means of hierarchization of society eventually brought the descendants of Slovaks from Romania to universities.